

OKTATÁSFINANSZÍROZÁSI KANYAROK

POLÓNYI ISTVÁN

Wesley János Lelkészképző Főiskola, Budapest

Beérkezett: 2025. szeptember 1., elfogadva: 2025. november 22.

Az elmúlt ciklusban több jelentős változás következett be az oktatási rendszer finanszírozásában és irányításában. Az egyik a sokáig ígérgetéssel halasztgatott, majd részben EU-s forrásokból megvalósított pedagógusbér-emelés a közoktatásban, amelynek nyomán jelentősen megnövekedett a közoktatás támogatása. A másik a felsőoktatás úgynevezett „modellváltása” – valójában álprivatizálása – nyomán a KEKVA-sított egyetemek állami támogatásának jelentős megnövekedése, amelynek következtében jelentősen nőtt a nem állami felsőoktatás állami támogatása. Vajon utolértük-e a fejlett világot a pedagógusbérek tekintetében, a közoktatás teljesítményében vagy a felsőoktatás világrangsorbeli helyzetében? A tanulmány elemzésekkel bizonyítja, hogy ezeket a célokat nem sikerült elérni.

Kulcsszavak: pedagógusbér-emelés, felsőoktatási modellváltás, felsőoktatási rankingok

CURVES IN EDUCATION FUNDING

Several significant changes occurred in the financing of the education system in the past cycle. One was the long-promised teacher salary increase in public education, which was then partially implemented from EU funds, which resulted in a significant increase in support for public education. The other is the significant increase in state support for KEKVA-funded universities following the so-called model change (actually its pseudo-privatization) of higher education, which has resulted in a significant increase in state support for non-state higher education. Have we caught up with the developed world in teacher salaries and in the performance of public education, or in the world ranking of higher education? The study demonstrates with analyses that the goals were not achieved, while at the same time placing significant burdens on the next government.

Keywords: teacher salary increase, higher education model change, higher education rankings

Levelező szerző: Polónyi István oktatáskutató, kutatóprofesszor, Wesley János Lelkészképző Főiskola.
E-mail: polonyiistvand@gmail.com

Bevezetés

Az elmúlt kormányzati ciklusban több jelentős változás következett be az oktatási rendszer finanszírozásában és irányításában, amely változások mind céljukban, mind eredményeikben, mind pedig a következő kormányra háruló következményeikben ellentmondásosak. A következőkben a közoktatás, majd a felsőoktatás egy-egy változását elemezzük. A szakképzésre nem térünk ki, jóllehet ott is jelentős törésnek nevezhető (és gyakori) változás zajlott le az elmúlt időszakban (erről lásd: Györgyi–Piacsek 2025).

Közoktatás

A hazai közoktatás-politika elmúlt másfél évtizedét, azon belül a közelmúltját több törés terheli. A két legsúlyosabb kormányzati kudarc – jóindulattal: törés – a pedagógusbérezéshez, valamint a fenntartás és az irányítás központosításához kapcsolódik.

A bérezés jelenlegi problémái az életpályamodel 2010-es évekbeli bevezetésének katasztrofális kudarcára vezethetők vissza. A 2010-es kormányváltás után nagy várakozás előzte meg a pedagógus-életpályamodel bevezetését, amelynek két legfontosabb eleme a magasabb fizetés és az – értékeléshez kötött, fizetésemeléssel párosuló – előmeneteli szintek bevezetése volt.

A 2011. évi CXCV., a nemzeti köznevelésről szóló törvény által bevezetett új előmeneteli rendszer lényege a pedagógusok különböző minősítések alapján fokozatokba történő besorolása és az ezekhez szabott fizetési lépcsők megállapítása volt [64. § (4)]. „A pedagógus-munkakörben foglalkoztatott [...] a) Gyakornok, b) Pedagógus I., c) Pedagógus II., d) Mesterpedagógus, e) Kutatótanár fokozatot érheti el.” A törvény eredeti változata [65. § (2)] szerint az illetményalap főiskolai végzettség esetén a mindenkori minimálbér 180 százaléka, egyetemi végzettség esetén 200 százaléka, amit 2013. szeptember 1-jei hatálybalépéssel vezettek volna be. Az ígéretek azonban nem teljesültek.

Az első ígéretszegés rögtön az indulásnál kiderült, amikor világossá vált, hogy nincs pénz az ilyen szintű bevezetésre, ezért a hatálybalépést öt évre elhúzva valósították meg.¹ Valójában ennyi pénz sem volt, mert a bevezetés így is csak meghatározott létszámetaponként történhetett.²

A második ígéretszegés 2015-ben következett be, amikor a 2015. évi költségvetési törvényben ismét módosították a pedagógus-előmeneteli rendszert: a bérképzés addigi alapját képező minimálbér helyébe a költségvetési törvényben meghatározott vetítési alap lépett, amely lényegében a minimálbér 2014. évi összege, 101 500 forint volt. Az igazi csalódást azonban az okozta, hogy a pedagógusok bérezésének vetítési alapja egészen 2022-ig ugyanez az összeg maradt.³ Magyarul: becsapták a pedagógusokat.⁴

¹ 2013. szeptember 1-jén a minimálbérhez képest főiskolai (alapfokozatú) végzettség esetén 157,7 százalékot, egyetemi (mesterfokozatú) végzettség esetén 172,9 százalékot adtak. 2014. szeptember 1-jén 163,3 százalékot, illetve 179,6 százalékot; 2015-ben 168,9 százalékot, illetve 186,4 százalékot; 2016-ban 174,5 százalékot, illetve 193,2 százalékot. 2017. szeptember 1-jén értük el az eredetileg ígért 180, illetve 200 százalékot.

² A köznevelésért felelős helyettes államtitkár nyilatkozta szerint a 2015. évi minősítési tervhez „a minősítési keretszámot [...] az államtitkár asszony 30 000 főben határozta meg” (Fülöp 2014).

³ Lásd 2021. évi XC. törvény Magyarország 2022. évi központi költségvetéséről, 64. § (1).

⁴ Gloviczki Zoltán, az EMMI korábbi helyettes államtitkára a válaszonline.hu-nak adott interjújában a következőket mondta: „Azért mondtam le, mert úgy éreztem, becsaptak a tanárokat. Megalkottunk egy törvényt, a kapcsolódó rendeleteket, kitaláltunk és bejelentettünk egy rendszert, majd Matolcsy miniszter úr 2012 végén azt mondta, nincs pénz a pedagógusbér minimálbérhez kötésére. Én pedig úgy láttam, az nem működik, hogy rászakad a tanárookra egy új szisztéma, elvárjuk a minősítést, a több munkát és adminisztrációt, de a magasabb fizetést nem garantáljuk.” <https://www.valaszonline.hu/2022/11/14/gloviczki-zoltan-oktatas-nagyinterju> (letöltve: 2022. 11. 18.)

A 2022-es év egyértelműen a pedagógusok bérkövetelésének felerősödését hozta. A kormányzat azzal reagált a megmozdulásokra, hogy a pedagógusbér-emelés elmaradásának az EU-támogatás elmaradása az oka, és amennyiben megnyílnak a brüsszeli csatornák, megnyílik a béremelés lehetősége is. (Zárójelben érdemes hozzátenni, hogy a kormány a költségvetés végrehajtásáról szóló törvény szerint ugyanebben az évben közel 200 milliárd forintot költött kormányzati kommunikációra és kormányzati infokommunikációs szolgáltatásokra, ami az állami közoktatás személyi juttatásainak több mint egyharmada.)

Az EU-nak hivatalosan benyújtott „EFOP plusz 2021–2027. 6.0 változat (2022.07.29.)” program⁵ tartalmazza a pedagógusbér-emelés tervét. Az EFOP+ 2021–2027 az ERFA⁶ és az ESZA+ alapok⁷ terhére beadott program.

Az EFOP+ 2021–2027 egyik prioritása – az ESZA+ forrást célozva – a pedagógusok bérszínvonalának tartós rendezése a pedagógus-életpályamodellhez kapcsolódóan (uo. 52). Az anyag szerint: „Stratégiai célunk, hogy a magyar köznevelésben dolgozó pedagógusok átlagbére fokozatosan megközelítse az OECD-országok diplomás-átlagbérehez viszonyított arányát. Konkrét célunk az, hogy a pedagógus-átlagbér 2028-ra elérje a magyarországi diplomás-átlagbér 80 százalékát, a kedvezményezett településeken dolgozó, hátrányos helyzetűekkel foglalkozó pedagógusok esetében pedig (többletjuttatás biztosításával) még magasabb legyen” (uo. 53). Később azt is hozzáfűti: „A bérfejlesztés eredményeként elért bérszínvonal megőrzése érdekében 2029-ig az infláció mértékének megfelelő indexálást vállalunk” (uo. 53).

A pénzügyi terv a pedagógus-életpályamodellre mint prioritásra a kevésbé fejlett régiók esetében az alap- és középfokú oktatás támogatására (az infrastruktúra kivételével) 973 012 520 euró, a fejlett régiók támogatására 5 701 767 euró vissza nem térítendő támogatást irányoz elő (uo. 57). Ha a tanulmány írásakor aktuális 420 forintos euróárfolyamon számítjuk, akkor ez az összesen 978,7 millió euró mintegy 411 milliárd forintot tesz ki.

A kormányzati kommunikáció meglehetősen zavaros volt a megvalósítandó béremeléssel kapcsolatban. Mind az elérendő bérszíntről, illetve a bérösszegekről, mind a szükséges forrásokról számos ellentmondó nyilatkozat látott napvilágot.⁸

Végül a 2024. évi XC. törvény (Magyarország 2025. évi központi költségvetéséről) preambuluma kimondta: „A 2025-ös költségvetés több mint 1600 milliárd forintot biztosít az oktatásban dolgozók (óvoda, általános és középiskola, felsőoktatás) bérére, ami duplája a baloldali Kormány által benyújtott utolsó, 2010-es költségvetéshez képest. Az elmúlt évek béremelési programjának köszönhetően a Kormány teljesíti korábbi vállalását, így a tanárok fizetése jövőre eléri majd a diplomás átlagbér 80 százalékát.” A törvény mellékletében, a Belügyminisztérium fejezetében 190 milliárd összeggel megjelenik egy „Tanári Béremelési Alap 2026” előirányzat. A törvény 67. § (1) pontja leszögezi:

⁵ https://nedolgozszingyen.hu/wp-content/uploads/2022/08/Hivatalosan-benyuCC81jtott-EFOP-Plusz_20220729.pdf

⁶ ERFA: Európai Regionális Fejlesztési Alap, „az európai kohéziós politika egyik fő pénzügyi eszköze. Célja az európai régiók fejlettségi szintje közötti különbségek enyhítésének támogatása és az életszínvonal javítása a leghátrányosabb helyzetű régiókban. Különös figyelmet fordít azokra a régiókra, amelyek súlyos és állandó természeti vagy demográfiai hátrányokkal küzdenek, mint például a rendkívül alacsony népsűrűségű legészakibb régiók, illetve a szigetek, a határon átnyúló és a hegyi régiók.” <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/hu/sheet/95/az-europai-regionalis-fejlesztési-alap-erfa> (letöltve: 2022. 10. 16.)

⁷ ERSZA+: az Európai Szociális Alap Plusz „segíteni hivatott a tagállamokat abban, hogy kezeljék a koronavírus-világjárvány okozta válságot; biztosítsák a magas szintű foglalkoztatást és szociális védelmet; felvértezzék a munkavállalókat a szükséges készségekkel ahhoz, hogy készen álljanak a zöld és digitális gazdaságra való áttérésre.” https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/find-funding/eu-funding-programmes/european-social-fund_hu (letöltve: 2022. 10. 16.)

⁸ Lásd például: <https://www.vg.hu/vilaggazdasag-magyar-gazdasag/2022/11/a-kormany-1200-milliard-forintot-szan-a-pedagogusok-beremelesere> (letöltve: 2022. 11. 08.), illetve <https://hirado.hu/belfold/cikk/2023/01/02/retvari-bence-a-kormany-elkotelezett-a-minel-nagyobb-merteku-pedagogusber-emeles-irant> (letöltve: 2023. 01. 10.).

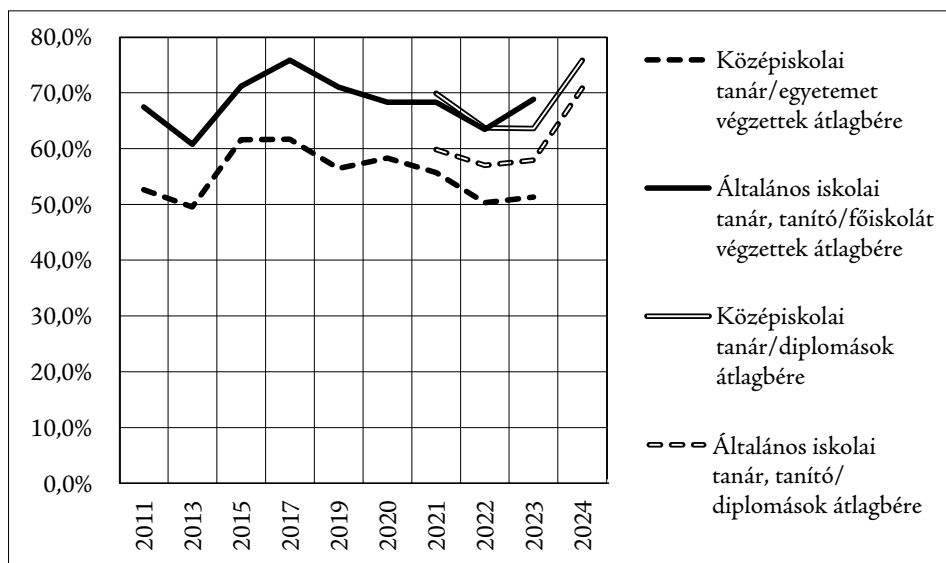
„A köznevelési intézményben felsőfokú végzettséggel pedagógus munkakörben foglalkoztatottak átlagbére 2025. január 1-jén el kell, hogy érje a Központi Statisztikai Hivatal által közzétett tárgy-évi felsőfokú végzettségűek átlagkeresetének legalább nyolcvan százalékát. A nyolcvan százalékos arányt legalább 2031. december 31-ig fenn kell tartani.”

A 2025. évi LXXIX. törvény (Magyarország 2026. évi központi költségvetéséről) preambuluma-nak 11. pontjában az szerepel, hogy „a tanári béremelést folytatjuk”. 13. pontjában pedig így írnak: „2025 januárjától átlagosan 21,2 százalékkal nőtt a tanárok, az óvónők és a szakképzésben oktatók bére. A pedagógusok bére így elérte a diplomás átlagbér 80 százalékát. A béremelés 2026-ban is folytatódik, így négy év alatt közel megduplázódik a tanárok bére.” Miközben a szöveg – némileg megmosolyogtató módon – a tizenöt évvel korábbi költségvetéshez hasonlítja a béremelést, egyik

1. táblázat: A pedagógusok bruttó keresete a felsőfokú végzettségűek átlagbérehez viszonyítva (%)

	2011	2013	2015	2017	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Középiskolai tanár / egyetemet végzettek átlagbére	52,6	49,5	61,6	61,7	56,5	58,3	55,7	50,3	51,3	
Általános iskolai tanár, tanító/főiskolát végzettek átlagbére	67,5	60,8	71,2	75,9	71,0	68,3	68,3	63,4	68,9	
Középiskolai tanár/ diplomások átlagbére							69,9	63,7	63,6	75,8
Általános iskolai tanár, tanító/diplomá- sok átlagbére							59,8	57,0	57,9	70,9

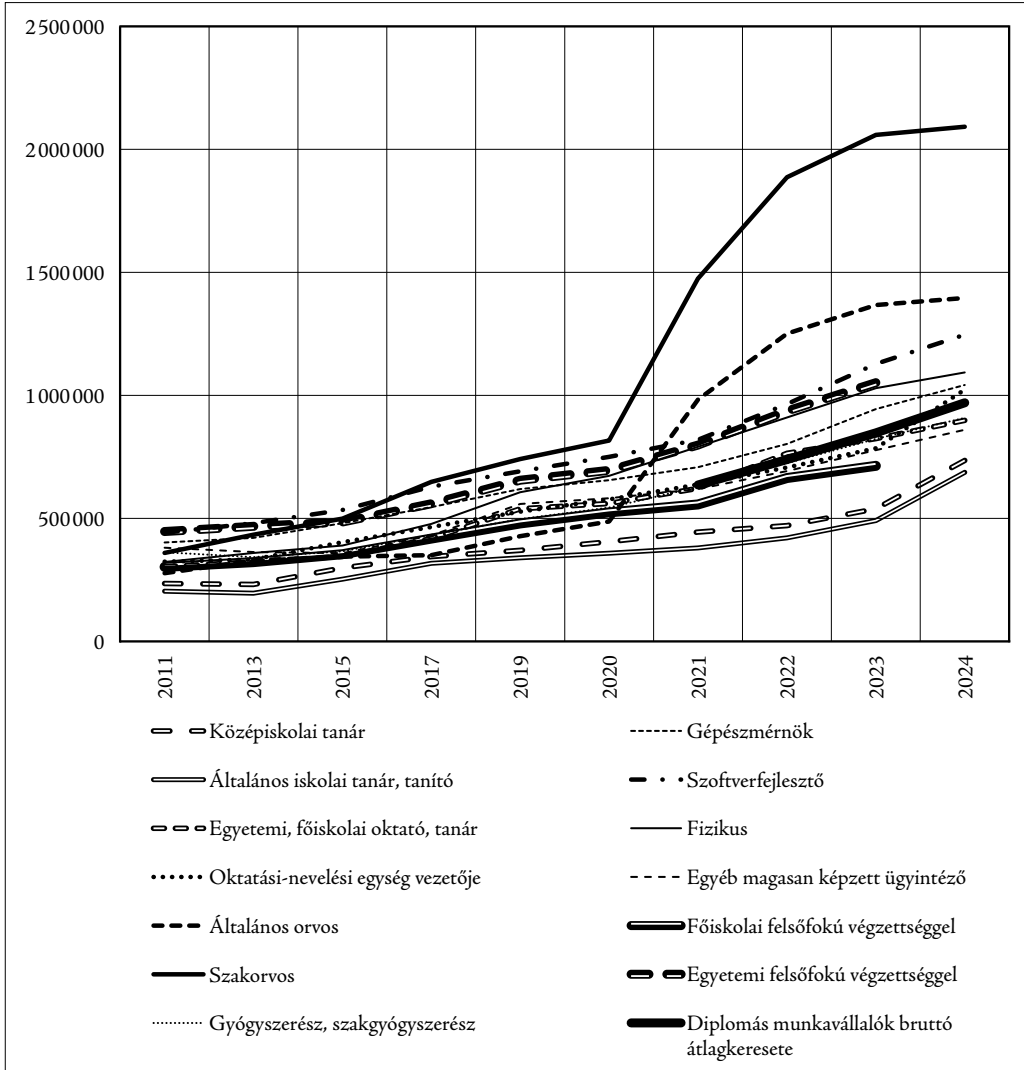
Forrás: KSH, illetve 2019 előtt NFSZ

1. ábra: Pedagógusok bruttó keresete a diplomások bruttó átlagkeresetéhez viszonyítva.

Forrás: KSH, illetve 2019 előtt NFSZ

esetben sem esik szó arról, hogy a jelenlegi béremelés fedezetének meghatározó részét az Európai Unió biztosítja.

2. ábra: Néhány foglalkozás bruttó átlagbérének alakulása. Forrás: KSH, illetve 2019 előtt NFSZ

2. táblázat: A pedagógusfoglalkozások helyezése a 114 kétezres FEOR-számú foglalkozás között

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
2421 Középiskolai tanár	63	76	79	84	82	87	95	89	72
2431 Általános iskolai tanár, tanító	71	85	90	90	99	99	103	101	80

Forrás: KSH, illetve NFSZ

A pedagógus bruttó keresetek alakulását tekintve (1. táblázat és 1. ábra) jól látszik, hogy a 2013–2017 közötti, az életpályamodellhez kapcsolódó béremelést a kormány 2023-ra hagyta elinflálódni – és 2023-tól 2024-ig lényegében csak a 2017-es szintet sikerült elérni. Ha összevetjük néhány foglalkozás beralakulását a pedagóguskeresetek változásával (2. ábra és 2. táblázat), jól látszik, hogy a pedagógusok bérpozíciója 2022-ig folyamatosan romlott.

Ha a KSH által közreadott egyéni, FEOR szerinti foglalkozások bruttó keresetei között vizsgáljuk a pedagógusok bérpozícióját, akkor azt látjuk, hogy a 114 kétezres foglalkozás (azaz „felsőfokú képzettség önálló alkalmazását igénylő foglalkozások”) között a két alapvető pedagógusfoglalkozás helyezése az életpályamodell bértarifájának teljes bevezetését követően a középmezőnybe került: a középiskolai tanár a 114 foglalkozás között 63. lett, az általános iskolai tanár, tanító pedig 71. Az ezt követő kormányzati oktatáspolitikai nyomán 2022-re viszont a 100. hely körüli esett a helyezésük. Amennyiben teljesül a költségvetési törvény preambulumban szereplő 2025. évi béremelés, akkor becslésünk szerint – a többi foglalkozásnál egy átlagos 10 százalékos bérnövekedést figyelembe véve – a középiskolai tanárok pozíciója a 60. hely körül, az általános iskolai pedagógusoké a 69. hely körül alakul, tehát a pedagógusok nagyjából a 2016-os vagy annál valamivel jobb bérpozícióba kerülnek.

3. táblázat: A különböző oktatási szintek pedagógusainak keresete a diplomások átlagkeresetéhez viszonyítva Magyarországon és néhány nagy országcsoportban

	2014	2016	2018	2020	2021	2022	2023	2024
Primary szinten (nálunk alsó tagozaton) tanító pedagógusok								
OECD-átlag	0,81	0,86	0,85	0,86	0,86	0,87	0,81	0,83
EU22-átlag*	0,81	0,88	0,85	0,85	0,85	0,86	0,8	0,82
V4-átlag**	0,67	0,65	0,70			0,73	0,66	0,74
Magyarország	0,71	0,70	0,66	0,61	0,60	0,57	0,49	0,66
Lower secondary szinten (nálunk felső tagozaton) tanító pedagógusok								
OECD-átlag	0,85	0,91	0,89	0,90	0,90	0,90	0,84	0,87
EU22-átlag	0,86	0,93	0,89	0,89	0,89	0,89	0,82	0,85
V4-átlag	0,68	0,69	0,71			0,73	0,66	0,75
Magyarország	0,71	0,7	0,66	0,61	0,60	0,57	0,49	0,66
Upper secondary, general programmes szinten (nálunk gimnáziumban) tanító pedagógusok								
OECD-átlag	0,89	0,96	0,94	0,96	0,96	0,95	0,88	0,91
EU22-átlag	0,92	1,00	0,94	0,95	0,95	0,94	0,87	0,90
V4-átlag	0,68	0,70	0,73			0,77	0,69	0,75
Magyarország	0,73	0,75	0,70	0,66	0,65	0,62	0,53	0,68

* 2022-ben EU22, utána EU25.

** 2020-ban és 2021-ben Lengyelországról nem közöltek adatot, ezért nem számoltunk V4-átlagot.

Forrás: OECD Education at a Glance kiadványok D3.5. táblák

A nemzetközi kitekintés (3. táblázat) jól mutatja, hogy a pedagógus-életpályamodell által hozott béremelés 2022-re elinflálódott. Az is látszik, hogy a magyar pedagógusok kereseti helyzete mára (2024-re) 2022-höz képest javult, ugyanakkor az is világosan kitűnik, hogy a magyar bérszint még messze van mind az OECD, mind az EU bérszintjétől, és a V4-ekétől is elmarad.

A 2025-ös pedagógus-béremeléssel kapcsolatban fontos megjegyezni, hogy egy ilyen határozott idejű nemzetközi külső működési támogatást annak lejárta után a hazai költségvetésnek kell átvennie – ami lényegében azt jelenti, hogy a projekt csak időlegesen vállalja át az állam terheit. Ez a következő kormány terhe lesz. Azt is hangsúlyozni kell, hogy ez a béremelés messze elmarad attól, amit a minimálbérhez kötött modell nyújtott volna. Ráadásul az is kérdéses, hogy miért éppen a felsőfokú végzettségük átlagkeresetének 80 százaléka a cél, ami lényegében konzerválja a pedagógusok bérhelyezését a diplomás foglalkozások alsó felében. Hozzá kell tenni azt is, hogy a PISA-eredmények tekintetében kedvező helyen álló országokban – mint például Finnország vagy Írország – a pedagógusbérek szintje megegyezik a diplomás foglalkoztatottak bérszintjével.

Egy gondolat erejéig érdemes kitérni a közoktatás fenntartásának és irányításának központosítására, amelynek problémái különösen szembetűnőek lettek a Covid-járvány idején. A magyar kormányzati politika sok szempontból kapkodó és ellentmondásos volt a pandémia alatt (Csaba 2021). Ezek az ellentmondások az oktatásirányításban is jelentkeztek. A járvány során derült ki igazán, hogy nem mindegy, milyen az oktatás irányítási rendszere: nem mindegy, hogy az irányítás decentralizált vagy centralizált, dekoncentrált.

A decentralizált rendszerekben az önkormányzatok lényegesen rugalmasabban és nagyobb felelősséggel tudnak reagálni iskoláik és az iskolák tanulóinak problémáira. Közismert Polányi Mihály megállapítása, miszerint „abszurd az az elgondolás, hogy a központi irányítás helyettesíti az önkormányzati rend funkciót” (Polányi 1992: 42). A decentralizált rendszerben a helyi vezetők, az önkormányzatok – ismerve településük, régiójuk lakóinak, tanulóinak helyzetét – gyorsan tudnak reagálni a leszakadók problémáira, illetve az iskolák nehézségeire. A hazai centralizált, dekoncentrált oktatásirányítási rendszerben az iskolák elszigetelődtek önkormányzati segítség nélkül. A centralizált, dekoncentrált rendszer felülről vár és kap utasítást. A helyi problémákra csak a központ jóváhagyásával tud reagálni, ami viszont messze van az iskoláktól és tanulóiktól. A központosítás nagy tehetetlenségű, lassú rendszer, amely ki van szolgáltatva a csúcson állók informáltságának és képességeinek (Polányi 2021).

A pandémia során derült ki az is, hogy az iskolák – minden informatikai fejlesztés ellenére – nincsenek felkészülve az informatikával támogatott oktatásra. A pedagógusok magukra maradtak. Magukra maradtak a tananyagkészítésben, az IKT technikai problémák megoldásában, az elérhetetlen tanulók bevonásában, az értékelés problémáinak megoldásában stb. Alapvetően nem is az iskolák digitális felszereltségével volt gond – bár azzal is, ha a KRÉTA rendszer bajaira gondolunk –, hanem a háttércsapat, a kiszolgáló apparátus teljes hiányával, valamint a központosított oktatás miatt a helyi önkormányzatok segítőkészségének lanyhaságával. A járványhelyzet felszínre hozta a mindenki által ismert, de az oktatáspolitikai által figyelmen kívül hagyott tanulói egyenlőtlenségeket is. A polarizált iskolarendszerekben és társadalmakban, amelyekben nagy különbségek vannak az egyes iskolák tanulóinak szocioökonómiai jellemzői között, amelyeket az iskolarendszer nem képes kompenzálni, nagyon nagy a veszélye annak, hogy egyes rétegek ki-maradnak a távolléti és az informatikával támogatott oktatásból. Hermann a 2017. évi országos kompetenciateszt háttérkérdőíveinek adatai alapján vizsgálta meg, hogy hány tanulóhoz jut el a távoktatás, hány tanuló van otthon megfelelő felszereltsége ahhoz, hogy be tudjon kapcsolódni a távoktatásba. Megállapította, hogy „miközben a teljes közoktatás online üzemmódra állt

át, az általános iskola felső tagozatán közel minden ötödik diák gyakorlatilag nem fér hozzá ehhez” (Hermann 2020).⁹

A pandémia miatti oktatási kieséseknek súlyos gazdasági következményei vannak. A Világbank egy 2020. májusi tanulmánya (Psacharopoulos et al. 2021) megbecsülte a Covid-19 miatti iskolabezárások költségeit az élethosszig tartó keresetekre vonatkozóan: arra a következtetésre jutottak, hogy a járvány miatti iskolabezárások nyomán bekövetkező veszteségek jelentősek. Ezek a veszteségek a humántőke-befektetésben bekövetkezett deficit miatt jelentkeznek. Mint írják, a folyó évi GDP-t tekintve az elkövetkező 35–45 évben a veszteségek az alacsony jövedelmű országokban 29–62 százalék között mozognak, a közepes jövedelmű országokban 10–22 százalék között, a magas jövedelmű országokban pedig 4–9 százalék között. Globális szinten az élethosszig tartó kereseti veszteségek a folyó évi globális GDP 8–18 százalékát teszik ki. Éves szinten ez a nemzeti jövedelem növekedésének évi 0,8 százalékos csökkenésével egyenértékű (Psacharopoulos et al. 2021). A tanulmány befejezésül hangsúlyozza: „Arra számítunk, hogy a társadalmi-gazdasági szempontból hátrányos helyzetű csoportok rosszabbul járnak a jövedelemveszteségek tekintetében. Valójában a legtöbb veszteséget a szegényebb háttérrel és alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkezők szenvedik el” (Psacharopoulos et al. 2021).

A fenti gondolatmenetet nem nehéz a hazai kiesett oktatásra alkalmazni. A pandémia miatt az oktatásból kiesett mintegy 20 százaléknyi tanuló humántőkebefektetés-deficitje hosszabb távon megbosszulja magát. A felkészültség hiányosságaiából fakadó kompetenciaelmaradás a Hanushek által leírt gazdasági fejlődési ütemcsökkenésben (Hanushek–Woessman 2012), magasabb munkanélküliségben és súlyos, pénzben nem kifejezhető veszteségekben nyilvánul meg (lásd erről Mihályi 2014).

Felsőoktatás

A felsőoktatás gazdasági racionalizálásba csomagolt megszállása a Fidesz-kormány 2010-es hatalomra kerülése óta a kormányzati stratégia kiemelt célja.

1. Az első stratégiai lépés a második Orbán-kormány egyik első ténykedése, az Alaptörvény Parlament elé vitele volt. Az Alaptörvény kimondja: „A felsőoktatási intézmények a kutatás és a tanítás tartalmát, módszereit illetően önállóak, szervezeti rendjüket törvény szabályozza. Az állami felsőoktatási intézmények gazdálkodási rendjét törvény keretei között a Kormány határozza meg, gazdálkodásukat a Kormány felügyeli.”¹⁰ Ez a megközelítés nyilvánvalóan leszűkíti az egyetemi autonómiát: kiemeli abból a szervezetalakítást és a gazdálkodást, amelyeket a kormány hatáskörébe utal.
2. A 2011. évi CCIV. – a nemzeti felsőoktatásról szóló – törvényben az egyetemek politikai megszállását célzó lépés a rektor kiválasztásának a szenátus helyett miniszteri (fenntartói) hatáskörbe adása, vagyis a rektori pályázók mindegyikének felterjesztése a miniszter elé választás végett, függetlenül attól, hogy a szenátustól mennyi szavazatot kaptak. Hasonlóan miniszteri hatáskör lett a gazdasági főigazgató és a belső ellenőr kinevezése, amelyben a minisztert nem köti a rektor javaslata. Mindezek igen jelentős autonómiaszűkítést jelentenek, és lehetővé teszik a rendszerhez hű elitcseretét az egyetemek felső vezetésében.

⁹ Számok nélkül és meglehetősen kendőzött formában ezt az ÁSZ is megállapította: „Az otthoni feladatok digitális módszerekkel való elvégzését egyes tanulói csoportok esetén nem teszi lehetővé [...] Az eszközellátottság feltételrendszere az otthoni környezetben nem minden gyermek részére állt rendelkezésre a távolléti oktatás időszakában” (Czifra et al. 2021: 36).

¹⁰ Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.) X. cikk (3).

3. A következő tudatos illiberális felsőoktatás-stratégiai lépés a politikai megszállás irányában a törvény 2014-es módosítása, a kancellári rendszer bevezetése volt. A kancellárt – aki „az állami felsőoktatási intézményben az intézmény működtetését” végzi – a miniszterelnök nevezi ki, és lényegében döntési jogköre van minden gazdálkodási és szervezeti kérdésben. A rektor – akinek a megválasztása ekkor visszakerült az egyetemhez – és a szenátus lényegében csak oktatási ügyekben rendelkezik döntési jogosítvánnyal. Immár két kormányhű ember irányítja a felsőoktatási intézményeket – és persze az általuk kiválasztott kinevezett menedzserek és szenátusi tagok. Jóllehet a rektorválasztás visszaadása a szenátus hatáskörébe látszólag javít valamennyit az autonómián, valójában már megtörtént a megszállás: az egyetemek kétharmadát miniszter által kiválasztott rektorok vezetik, informális irányítás működik. A kancellári rendszer problémáira több elemzés is rámutatott (*Kováts 2016; Szabó 2020*). Az észrevételek nagy része azt bizonyítja, hogy a kancellári rendszer az egyetem megszállásának viszonylag alkalmas eszköze volt. Ugyanakkor több kancellár esetében fellépett némi rendszerhiba, nevezetesen az egyetem érdekvilága lényegében „lenyelte” a politikai komisszárt. Ennek ellenére a kancellári rendszer később az alapítványosított egyetemek nem kis részében is megmaradt.
4. A 2020-as évek újabb illiberális felsőoktatás-stratégiai lépése, az új mirákulum a fenntartói struktúra átalakítása az állami felsőoktatási intézmények túlnyomó részében, átszervezésük közfeladatot ellátó közérdekű vagyonkezelő alapítványokba (KEKVA), vagyis az intézmények ötfős, kormányzati káderekből álló – a kormányzati ciklusoktól, kormányváltásoktól függetlenül leválthatatlan – kuratóriumok tulajdonába helyezése.¹¹ Ennek keretében először a Budapesti Corvinus Egyetem, majd két lépésben, 2020-ban és 2021-ben további intézmények kerültek „közfeladatot ellátó közérdekű vagyonkezelő alapítvány” kezelésébe. 2024-re mindösszesen öt állami felsőoktatási intézmény maradt, és az ezekben tanulók aránya a korábbi 87 százalékról 22 százalékra esett vissza. 2025-ben a BME átalakítása is megtörtént.

Érdeemes a folyamatot közelebről górcső alá venni, megvizsgálva az átszervezés propaganda-elemeit és valós mozgatórugóit. Az átszervezés úgynevezett szakmai, a szakirodalomban is gyakran hangoztatott indokai lényegében a liberális közpolitika által használt magyarázatok és célkitűzések. Ennek keretében olyan előnyöket szoktak hangsúlyozni, mint

- az adófizetők terheinek csökkentése;
- a magánszféra forrásainak bevonása;
- a magánszféra menedzsmentjének meghonosítása és az ebből adódó jobb hatékonyság, hatékonyabb gazdálkodás a gazdaságilag laikus akadémiai vezetés helyett magánkuratóriumokra bízva az intézményirányítást;
- hatékonyabb foglalkoztatás (közalkalmazottak helyett piaci foglalkoztatás);
- a felsőoktatás közelebb kerülése a gazdasághoz.

¹¹ Az egyetemi szférán túl további, közfeladatot ellátó közérdekű alapítványokat is létrehozhattak. Ezeknek „nem igazán látszik érdemi célja azonkívül, hogy csökkentsék a transzparenciát, illetve hogy biztosítsák, hogy a kormány pártok által preferált célok valósuljanak meg ezekben az intézményekben egy esetleges kormányváltás esetén is – miközben biztosítani tudják hozzá a folyamatos finanszírozást”. Ebben a körben a legújabbban alapított alapítványok közül érdemes kiemelni például a Magyar Kultúráért Alapítványt, a MANK Magyar Alkotóművészeti Közhasznú Nonprofit Kft.-t, a Nemzeti Tehetség gondozó Nonprofit Kft.-t, a Jövő Nemzedék Földje Alapítványt és a Közép-európai Épített Örökség Megőrző Alapítványt (*Vincze et al. 2021: 17*). Meg kell említeni, hogy „a KEKVA-kon túl számos egyházi intézmény is jelentős ingatlanvagyonhoz jutott a legutóbbi időszakban: [...] a lehetséges érdekeltekkel való egyeztetés vagy komolyabb indoklás nélkül egyházi fenntartásba került az egri Esterházy Károly Egyetem, illetve az egyházi háttérű Erzsébet a Kárpát-medencei Gyermekekért Alapítvány tulajdonába került a Csillebérci Gyerektábor” (*Vincze et al. 2021: 18*).

Ugyanakkor ugyanezek a szakirodalmak számos komoly veszélyt is hangsúlyoznak az efféle átszervezésekkel kapcsolatban.

- A hatékonyság növelése azzal járhat, hogy a szükségesnél kevesebb tanárt és kisebb létszámú személyzetet alkalmaznak, nem költenek a tehetségek vonzására, gondozására és megtartására, a drága és/vagy kicsi, rosszul finanszírozható programok kiszorulnak a képzésből, nem fektetnek be új programok fejlesztésébe.
- Nem alakul ki stabil munkaerő, vagy csak szűk körű lesz, a többség megbízással, alkalmoszerűen foglalkoztatott alkalmazott lesz.
- Visszaszorul az egyetemek minőségi működését megalapozó akadémiai szabadság és intézményi autonómia.
- Megnövekszik a politikai beleszólás veszélye.

Ha áttekintjük ezeket az előnyöket és hátrányokat, akkor kiderül, hogy a hazai felsőoktatás alapítványosítása messze nem az előnyökre épül, és korántsem igyekszik mérsékelni a hátrányokat.

Először is szó sincs az adófizetők pénzének megtakarításáról, még ott sem, ahol vállalati részvényeket helyeztek az intézményfenntartó alapítványba, mivel azok állami vállalatok vagy magáncégek állami részvényei voltak, illetve állami földvagyon került átadásra (amelyek hozadékát addig a központi költségvetésbe fizették), tehát az állami támogatás kiváltása állami bevételek átengedésével történt. Magyarul az állam egyik zsebéből a másikba tette át a finanszírozást, aminek két igen fontos következménye van: egyrészt a bizonytalanság (a hozamok bizonytalansága), másrészt a külső szemlélők általi átláthatatlanság (az elszámoltathatóság hiánya). Ilyen átszervezés azonban csupán egy volt, a Corvinusé. A többi egyetemi alapítványnál még erről az álprivatizációs államiforrás-megtakarításról sincs szó, hiszen a kormány éppen azzal agitált az egyetemek alkalmazottainak körében, hogy nem csökkennek, sőt növekedni fognak az állami támogatások – mint ahogyan növekedtek is. A 2021. évi CIII. törvény¹² a 2021–2026 közötti időszakra garantálja minden KEKVA alapítvány támogatását (lásd 4. táblázat). Ezzel a „modellváltó intézmények” állami támogatása mintegy háromnegyedével növekedett, miközben az államinak megmaradt intézeteké nem változott.

4. táblázat: A KEKVA alapítványok támogatása (a 2021. évi CIII. törvény 1. melléklete szerint)

	2022	2023	2024	2025	2026
A felsőoktatási KEKVA alapítványok 2022–2026 közötti finanszírozása (ezer forint)	331 842 096	330 820 453	334 663 659	317 357 833	340 557 721
A felsőoktatási KEKVA támogatás a GDP százalékában	0,50%	0,44%	0,41%	0,36%	0,37%

Forrás: 2021. évi CIII. törvény alapján saját számítás

Az átszervezések során nincs nyoma valódi magánforrás-bevonásnak, tehát ez az érv is kiesik. Tegyük hozzá, hogy az átalakítással minden intézménynél megszűnt az átláthatóság, megszűnt a közpénzek – és a (volt) közvagyon – felhasználásának ellenőrizhetősége.

A gazdaságilag laikus akadémiai vezetés helyett a magánszféra menedzsmentjének meghonosítása is csak részben igaz. Az átszervezett egyetemek kuratóriumait átnézve nyilvánvaló, hogy – talán a Corvinus kivételével – szinte egyik egyetemre sem igaz, hogy a gazdasági szféra hozzáértő vezető

¹² 2021. évi CIII. törvény a felsőoktatási intézmények versenyképes működését elősegítő szabályokról, valamint egyes vagyongazdálkodási, kormányzati igazgatási és büntetőjogi tárgyú törvények módosításáról.

menedzserei kerültek volna meghatározó számban a kuratóriumokba. Néhány valódi, „mutatóba bekerült” menedzser mellett funkcióban lévő minisztereket, kormányzati szempontból politikailag megbízható államigazgatási és közéleti szereplőket találunk ezekben a testületekben.¹³ A miniszterelnök nem is a gazdasági hozzáértést hangsúlyozta a kuratóriumi tagok kiválasztásánál, hanem a nemzeti szemléletet – a baloldaliak internacionalista szemlélete helyett.¹⁴ Ebből adódóan az a követelmény sem teljesül, hogy az intézmények kerüljenek közelebb a gazdasághoz, hiszen attól nem kerülnek közelebb, ha bekerül a kuratóriumba az igazságügy-miniszter vagy a külügyminiszter. De attól sem, ha – az EU nyomására – helyettük kormánytisztviselőket, valamint a zsírosan fizető kuratóriumi tagság miatt miniszteri vagy kormánybiztosi állásukról lemondó, kormányhű kádereket és fideszes polgármestereket neveznek ki.

Végül az, hogy hatékonyabb lesz a foglalkoztatás, és ennek érdekében megszűnik a közalkalmazotti foglalkoztatás, valójában állandók, mivel a hatékony foglalkoztatás követelményei a közalkalmazotti törvény mellett is teljesíthetők, ahogyan azt több egyetem, például a BCE vagy az SZTE teljesítményértékelési rendszere bizonyította az átszervezés előtt. Ezt az érvet inkább mézesmadzagnak használta a kormányzat, mivel az átszervezésnél azonnali béremelést ígért – és azt meg is valósította az átszervezés után. (Ami egyébként a közalkalmazotti törvény esetén is meg lehetett volna valósítani.) Arról persze nem szólnak a kormányzati anyagok, hogy az átszervezés következménye nem is olyan hosszú távon alighanem létszámcsökkentés és a vezető oktatók cseréje lesz, ahogyan az néhány korábban átszervezett intézménynél már látható.

És a hátrányok?

Az átszervezett egyetemek egy részénél már tapasztalható, hogy megkezdődött a profiltisztítás: nem költenek a kicsi, rosszul finanszírozható programokra, elkezdődött ezek kiszorulása a képzésből. Egyértelmű, hogy az átszervezések nyomán visszaszorult az egyetemek minőségi működését megalapozó akadémiai autonómia, megszűnőben vannak vagy egyre inkább beszűkültek a legfontosabb autonómiaelemek: a tanítási, tananyag-alakítási, a kutatási, a szervezetalakítási, a személyzet-alakítási autonómiaelemek. Lényegében „vállalati autonómia” lett/lesz jellemző a szervezetre, azaz a menedzsment – illetve itt a kuratórium – mindent elsöprő döntési dominanciája. És persze nyilvánvaló a politikai megszállás, a vezetőktől és az oktatóktól elvárt politikai szervilizmus.

Mi tehát a valódi célja a magyar egyetemek alapítványosításának, privatizációjának?

Az egyik, egyértelműen alapvető cél a felsőoktatás politikai elfoglalása. Az alapító törvények értelmében a kuratórium örökre és mindenfajta anyagi felelősség nélkül az egyetem tulajdonosa és irányítója lesz. Így már érthető, hogy mit keresnek a kuratóriumban a kormányzathoz hű káderek. Ezeknek az embereknek az a feladata, hogy politikailag kisajátítsák a rájuk bízott egyetemet, és a kormánykoalíció esetleges bukása után is biztosítsák ott a hegemoniájukat. Természetesen feladatuk a képzés tartalmának keresztény–konzervatív átformálása – ez különösen szembetűnő

¹³ „A 2021 tavaszán–nyarán létrejövő új alapítványok kuratóriumában ismét jelentős szerepet kaphatnak a Fidesz aktív politikusai, a kormány felső vezetői – egyes összesítések szerint a kuratóriumi helyek nagyjából 40–50 százalékát a Fideszhez, illetve a kormányhoz közvetlenül kapcsolódó személyek, további 20 százalékát pedig a kormányzathoz távolabbról kötődő személyek foglalják el” (Vincze et al. 2021: 17). Tegyük hozzá, hogy az Európai Unió Erasmus+ kapcsán hozott szigorítása nyomán az alapítványi kuratóriumokból ugyan kikerültek a vezető politikusok, a helyettük kinevezett új kuratóriumi tagok azonban továbbra is kormányhű káderek, nem a politikai elitből, hanem a sűrű emnenciások közül.

¹⁴ <https://444.hu/2021/04/30/orban-nyiltan-elismerte-hogy-vilagnezeti-alapon-valogatjak-ki-az-egyetemi-kuratoriumok-tagjait>

az SZFE esetében, de máshol is látszanak olyan törekvések, hogy megszüntessék a Fidesz–KDNP szempontjából nem ideológiabarát szakokat. A rendszer egyik (volt) ideológus rektora kijelentette, hogy „a magyar egyetemeken nem történt meg a rendszerváltás. A jelenlegi egy kísérlet arra, hogy megtörténjen.”

A másik, ezzel szorosan összefüggő cél a személyzeti csere levezénylése. Ne feledjük, hogy az ötvenes években született „nagy generáció” most vonul nyugdíjba. Megfelelő személyzeti politikával biztosítják, hogy a „libsi”, „komcsi” oktatók helyébe lépő állomány egyértelműen keresztény-konzervatív elkötelezettségű legyen. Eddig is elég világosan látszott ez a kormányzati szándék az egyetemi tanári előterjesztésekben, az Olimpiai Bizottságnak és a Művészeti Akadémiának kedvező szerepjuttatással, az utóbbi időben a miniszteri beleszólás felerősödésével, a MAB által nem javasolt oktatók egyetemi tanári kinevezésével. A MAB 2025. évi „megújításával” ez a probléma is elhárult.

És erős a gyanú, hogy a legfontosabb cél a remélt források „helyes” felhasználása. A kormány többször hangsúlyozta, hogy az EU-s fejlesztési forrásokból jelentős hányadot, több milliárd forintot szánnak a felsőoktatás fejlesztésére. A megbízható, nemzeti érzelmű kuratóriumi tagok fő feladata nyilvánvalóan az, hogy ezeket a forrásokat megfelelő helyre irányítsák. A megbízható káderekből álló kuratóriumok tagjai semmilyen anyagi és erkölcsi felelősséggel nem rendelkeznek. Félő, hogy a kuratóriumok tevékenységével kapcsolatban semmilyen átláthatóságot nem biztosítanak a törvények, így az uniós források felhasználásának korrupciós gócpontjai lesznek.

A liberális felsőoktatás-politikának a szféra és az intézmények vezetése átalakításával kapcsolatos tevékenysége nagyon tudatos stratégiát követ, amelynek célja a politikai megszállás és a kisajátítás. Az illiberális rendszernek azt a törekvését látjuk, amelyet Tölgyessy így fogalmazott meg: „El kell venni a rosszaktól a tulajdont, a javakat, az álláslehetőségeket, az életlehetőségeket, a sajtót, a gazdaságot, mindent, és oda kell adni a jó magyaroknak. A jó magyarok a Fideszhez közel álló elitek, akik majd jó teljesítményt fognak nyújtani, és ezzel a Fidesz ideológiája szerint tulajdonképpen az összes magyar jól jár majd” (Tölgyessy 2016, idézi *Mihályi* 2023: 356).

A Magyar Helsinki Bizottság a KEKVA-jogszabályok alapvető hiányosságaként jelöli meg, hogy nem biztosítják a közérdekű adatok megismerhetőségét, a KEKVA-k vezető testületei (kuratórium, felügyelőbizottság) tagjainak kiválasztási szabályai abszurdak, a KEKVA-k feletti közhatalmi ellenőrzés hiányzik. A Magyar Helsinki Bizottság álláspontja szerint a fennálló problémák legegyszerűbb, leggyorsabb és legkézenfekvőbb megoldása a KEKVA-törvény hatályon kívül helyezése lenne (*MHB* 2024).

Fontos megjegyezni, hogy 2020-ban úgy módosították az Alaptörvényt, hogy a 38. cikk (6) bekezdésébe bekerült, hogy „a közfeladatot ellátó közérdekű vagyongazdálkodó alapítvány létrehozásáról, működéséről, megszüntetéséről, valamint közfeladata ellátásáról sarkalatos törvény rendelkezik”. Ezzel a kormány igyekezett bebetonozni az egyetemek – illetve a kekvásított területek – politikai megszállását a rezsim bukását követő időkre.

Az úgynevezett „modellváltás” igazolására a hazai felsőoktatás-politika az elmúlt években előtérbe helyezte a hazai felsőoktatás világrangsorokban elfoglalt helyzetét. Ennek kiindulópontja a felsőoktatási stratégiának nevezett anyagban megfogalmazott gondolat: „Minden [magyar felsőoktatási] intézmény világszínvonalú [kell hogy legyen] azokban a diszciplínákban, amelyek saját kiemelt területéhez tartoznak, összességében pedig az ország felsőoktatási intézményei kollektíven minden tudásterületet és tudásszintet lefednek” (*Fokozatváltás* 2016: 13). Annak ellenére, hogy a szakértők számos ellenérvet hangsúlyoznak az efféle értékelésekkel szemben (lásd *Csaba* 2023), azóta a vezető oktatásirányítók gyakorlatilag rendszeresen nyilatkoznak a hazai felsőoktatás sikeres előrelépéseiről a rangsorokban – és hallgatnak a visszaeséseiről.

Ha egy pillantást vetünk az 5. táblázatra, világosan látszik, hogy a vizsgált időszakban a magyar egyetemek, köztük az álszektizált egyetemek helyezése a bemutatott rangsorokban¹⁵ egyáltalán nem javult jelentősen – szemben a kormányzati propagandával. Sőt a rangsorok nem kis részében csökkent az első ezer között szereplő magyar egyetemek száma. Az is világosan látszik, hogy az államinak megmaradt egyetemek egyáltalán nem szerepelnek rosszabbul, mint az úgynevezett modellváltó egyetemek. Az ARWU és a Times rangsorban egyedül a Semmelweis javított. Azt is érdemes észrevenni, hogy a nevesebb rangsorok (ARWU, Times, QS) az 1990-es évek elején még csak ötszáz

5. táblázat: A magyar egyetemek helyezése az egyes rangsorokban (az első ezerben)

ARWU							
	2015	2018	2020	2022	2023	2024	2025
Semmelweis		601–700	901–1000	601–700	601–700	601–700	601–700
ELTE*	401–500	501–600	601–700	601–700	501–600	501–600	501–600
SZTE	401–500	501–600	601–700	701–800	701–800	401–500	401–500
BME*		701–800	801–900	901–1000	901–1000	801–900	801–900
DE		901–1000	901–1000				

Times							
	2016	2018	2020	2022	2023	2024	2025
Semmelweis	501–600	401–500	401–500	251–300	201–250	251–300	251–300
ELTE*	601–800	601–800	601–800	601–800	601–800	801–1000	801–1000
SZTE	601–800	601–800	801–1000	801–1000	1001–1200	1001–1200	1001–1200
BME*	601–800	801–1000	1001+	1201+	1201–1500	1201–1500	1201–1500
DE	601–800	801–1000	801–1000	801–1000	1001–1200	601–800	801–1000
ÓE							601–800
PTE	601–800	601–800	801–1000	801–1000			
Corvinus		801–1000					

QS								
	2016	2018	2020	2022	2023	2024	2025	2026
SZTE	501–550	551–550	501+510	551–560	551–560	601–610	570	597
DE	601–650	651–700	601–650	591–600	651–700	671–680	574	563
ELTE*	601–650	651–700	651–700	651–700	701–750	701–710	564	584
PTE		751–800	651–700	651–700	701–750	801–850	801–850	741–750
BME*		751–800	801–1000	801–1000	801–1000	741–750	721–730	711–720
Gödöllő				801–1000	801–1000			
Széchenyi				801–1000	801–1000			
Corvinus	701+	801–1000	801–1000	801–1000				

¹⁵ A rangsorok figyelembevételénél szem előtt kell tartani a rankingokkal kapcsolatos kritikákat; erről lásd pl. Török 2008; Kosztyán et al. 2019; Török–Konka 2020.

CWUR							
	2016	2018	2020	2022	2023	2024	2025
ELTE*	488	413	588	517	517	544	508
SZTE	708	758	667	679	708	705	509
Semmelweis	631	658	666	673	669	651	670
DE	661	696	684	717	753	797	812
BME*	850	823	698	931	947	988	
PTE	877	948					

CWTS Leiden Ranking						
	2016	2018	2020	2022	2023	2024
ELTE*	732	824	867	859	870	891
SZTE	651	674	695	746	755	775
DE	702	729	766	791	777	779
BME*	738	769	784	757	767	780
Semmelweis	717	777	868	933	938	922

URAP					
	2018–2019	2020–2021	2022–2023	2023–2024	2024–2025
Semmelweis	639	626	573	633	646
ELTE*	621	671	657	699	699
SZTE	667	669	731	864	851
DE	708	835	853	915	940
BME*	800	846	927	1002	999
PTE	941				

* Nem modellváltó egyetemek.

ARWU: Academic Ranking of World Universities: <https://www.shanghairanking.com> (Shanghai Jiao Tong University, China)

Times: Times Higher Education (THE) World University Rankings: <https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings>

QS: Quacquarelli Symonds World University Rankings: <https://www.topuniversities.com/qs-world-university-rankings>

CWUR: Center for World University Rankings: <https://cwur.org> (Center for World University Rankings, Saudi Arabia)

CWTS: CWTS Leiden Ranking: <https://www.leidenranking.com> (a Leideni Egyetem Netherlands munkatársai készítik)

URAP: University Ranking by Academic Performance: <https://urapcenter.org> (URAP nonprofit szervezet, Middle East Technical University [METU], Ankara)

egyetemet rangsoroltak. Ha ma is ezt tennék, akkor a 2020-as években egyedül a Semmelweis Egyetem kerülne be, és az is csak a Times Rankingba. A 6. és 7. táblázatok alapján jól látszik, hogy közép-európai összehasonlításban a magyar felsőoktatás intézményeinek neves rangsorokban elfoglalt

helyezése messze elmarad a svájci, a német és az osztrák egyetemektől, nagyjából a lengyel és a cseh felsőoktatáshoz hasonló helyet foglal el.

6. táblázat: A magyar felsőoktatás helyzete a Times Ranking adatai alapján

Rangsor	CH	DEU	AT	CZ	HU	PL	RO	SK
1–50.	2	3						
51–100.		5						
101–150.	3	5	1					
151–200.	1	7						
201–250.		4	2					
251–300.		6	1		1			
301–350.	1	5	2					
351–400.	1	2						
401–500.	1	4	1	1				
501–600.	1	7	2			1		
601–800.		1	2	1	1	2		
801–1000.			1	1	2	1	2	-

Forrás: Times Ranking 2025 alapján saját számítás és szerkesztés

7. táblázat: A magyar felsőoktatás helyzete a QS Ranking adatai alapján

Rangsor	CH	DEU	AT	HU	CZ	PL	RO	SK
1–50.	2	1						
51–100.	1	4						
101–150.		3						
151–200.	3	1	2					
201–250.	1	6						
251–300.		2						
301–350.		3	1					
351–400.		1						
401–500.	1	9	2					
501–600.		4		3				
601–800.	1	8	3	2	4	1	2	1
801–1000.	1	3			1	6		

Forrás: QS Ranking 2025 alapján saját számítás és szerkesztés

Befejezés

Mind a közoktatás-, mind a felsőoktatás-politika elmúlt évtizede olyan változásokat hozott, amelyek nagyon ellentmondásos eredményeket hoztak a szféra finanszírozásában, gazdálkodásában és irányításában. A közoktatási életpályamodell bukása nyomán a béremelés hosszú ideig tartó

halasztgatása olyan mértékben lerombolta a pedagógusok bérpozícióját, hogy abban az EU-támogatással megvalósuló béremelés csak olyan változást tud eredményezni, amely elmarad attól, ami az oktatás minőségében valódi elmozdulást hozhatna. A béremelés egyik fedezete pedig olyan európai uniós szubvenció, amelyet – miután az beépül a költségvetésbe – a támogatás kimerülése után a hazai költségvetésnek kell átvállalnia, ami a következő kormányra hárul.

A felsőoktatás-politika szintén súlyos örökséget hagy a következő kormányra. A politikailag megszálalt, álszocialista egyetemi szféra intézményeinek Fidesz iránt elkötelezett kuratóriumi vezetése lényegében olyan háttérhatalom, amely átláthatatlan és csak korlátozottan elszámoltatható impériumot jelent az egyetemi – és a hozzá kapcsolt – vagyon, valamint a gazdálkodás felett, amelyet a jelenlegi alaptörvény szerint csak sarkalatos törvénnyel lehet megváltoztatni.

IRODALOM

- CZIFRA B., NAGY Zs. & TEGZESNÉ CZIGLER E. (2021) *Elemzés. A digitális oktatás tapasztalatainak értékelése*. Állami Számvevőszék, Budapest.
- CSABA L. (2021) *Körkérdés: egy kifutó modell sajátosságai*. *Külgazdaság*, Vol. 65. No. 1–2. pp. 23–28. <https://doi.org/10.47630/KULG.2021.65.1-2.23>
- CSABA L. (2023) „A mindenséggel mérd magad!” Kritikai gondolatok a tudományos teljesítmény méréséről. *Educatio*, Vol. 32. No. 3. pp. 385–395.
- EFOP plusz (2021–2027) *Emberi Erőforrás Fejlesztési Program Plusz 2021–2027, 6.0 változat*. Magyarország Kormánya, 2022. 07. 29. https://nedolgozzingyen.hu/wp-content/uploads/2022/08/Hivatalosan-benyuCC81jtott-EFOP-Plusz_20220729.pdf [Letöltve: 2025. 07. 15.]
- Fokozatváltás a felsőoktatásban. Középtávú szakpolitikai stratégia* (2016) https://2015-2019.kormany.hu/download/c/9c/e0000/Fokozatvaltas_Felsooktatásban_HONLAPRA.PDF [Letöltve: 2023. 05. 05.]
- GYÖRGYI Z. & PIACSEK L. Z. (2025) Irányok és változások a duális szakképzésben. *Educatio*, Vol. 34. No. 4. pp. 472–487. <https://doi.org/10.1556/2063.2025.00026>
- HANUSHEK, E. A. & WOESSMANN, L. (2012) Do better schools lead to more growth? Cognitive skills, economic outcomes, and causation. *Journal of Economic Growth*, Vol. 17. No. 4. pp. 267–321.
- HERMANN Z. (2020) *Hány diákhoz nem jut el az online távoktatás?* MTA KTI, Budapest. <https://www.mtakti.hu/koronavirus/hany-diakhoz-nem-jut-el-az-online-tavoktatas/12769> [Letöltve: 2021. 01. 20.]
- KOSZTYÁN Zs. T., BANÁSZ Zs., CSÁNYI V. V. & TELCS A. (2019) Felsőoktatási ligák, parciális rangsorok képzése biklaszterezési eljárásokkal. *Közgazdasági Szemle*, Vol. 66. No. 9. pp. 905–931.
- MHB (2024) *A Magyar Helsinki Bizottság véleménye a közfeladatot ellátó közérdekű vagyonkezelő alapítványokról szóló 2021. évi IX. törvény módosításáról szóló törvénytervezetről*. Magyar Helsinki Bizottság, 2024. október 9. <https://helsinki.hu/velemeney-a-kozfeladatot-ellato-kozerdeku-vagyonkezelo-alapitvanlyokrol-szolo-torveny-modositasarol> [Letöltve: 2025. 08. 10.]
- MIHÁLYI K. (2014) A korai iskolaelhagyás európai uniós és hazai kontextusa. In: JUHÁSZ J. & MIHÁLYI K. (szerk.) *Végzettséget mindenkinek*. Tempus Közalapítvány, Budapest.
- MIHÁLYI P. (2023) Kísérletek a nemzeti vagyon újraelosztására Magyarországon a 20. és 21. században. *Közgazdasági Szemle*, Vol. 70. No. 4. pp. 349–364.
- POLÁNYI M. (1992) A központi irányítás hatóköre. In: NAGY E. & ÚJLAKI G. (szerk.) *Polányi Mihály filozófiai írásai II*. Atlantisz Könyvkiadó, Budapest.
- POLÓNYI I. (2021) Pandémiás oktatás. *Educatio*, Vol. 30. No. 1. pp. 3–21. <https://doi.org/10.1556/2063.30.2021.1.1>

- PSACHAROPOULOS, G., COLLINS, V., PATRIONS, A. & VEGAS, E. (2021) The COVID-19 Cost of School Closures in Earnings and Income across the World. *Comparative Education Review*, Vol. 65. No. 2. pp. 271–287. <https://doi.org/10.1086/713540>
- TÖRÖK Á. (2008) A mezőny és tükörképei. Megjegyzések a magyar felsőoktatási rangsorok hasznáról és korlátairól. *Közgazdasági Szemle*, Vol. 55. No. 10. pp. 874–890.
- TÖRÖK Á. & KONKA B. (2020) A felsőoktatási rangsorkészítés tíz szakmai problémája – Módszertan-kritikai megjegyzések. *Statisztikai Szemle*, Vol. 98. No. 8. pp. 909–929.
- VINCZE O., LÉDERER S., MERÉNYI M., KAPRONCZAY S., PÁSZTOR E. & DÖBRENTEY D. (2021) *Korrupciófigyelő. Negyedik jelentés*. K-Monitor & TASZ, Budapest.

Open Access nyilatkozat: A cikk a Creative Commons Attribution 4.0 International License (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>) feltételei szerint publikált Open Access közlemény, melynek szellemében a cikk bármilyen médiumban szabadon felhasználható, megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző és a közlés helye, illetve a CC License linkje és az esetlegesen végrehajtott módosítások feltüntetésre kerülnek.